

**РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА**

71 -4/ 15
Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел.бр. 13493   датум: 07. 4. 2015. год.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

**МОНИТОРИНГ УСТАНОВА
У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ
ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ**

Извештај

О ПОСЕТИ

КПЗ Пожаревац – Забела

**Праћење спровођења препорука из Извештаја о
посети *СРТ* Републици Србији из 2011. г.**

Београд, фебруар 2015. године

1. УВОДНИ ДЕО

1.1 Мандат Националног механизма за превенцију тортуре

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамом разговара са тим лицима, са службеним лицима која су обавезна да сарађују тим поводом, и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређење услова у којима се она задржавају или затварају.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсманима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ², којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног поступка по Јавном позиву³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ, и то Београдски центар за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Дијалог, Иницијатива за права особа са менталним инвалидитетом (MDRI-S), Комитет правника за људска права (YUKOM), Међународна мрежа помоћи (IAN), Одбор за људска права – Ваљево, Хелсиншки одбор за људска права у Србији и Центар за људска права – Ниш.

По обављеној посети, НПМ сачињава извештај о посети ког доставља посећеној установи. Уколико су утврђене неправилности у раду установе, у извештају се упућују препоруке ради отклањања недостатака. НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом као и органом у чијем је саставу посећена установа, у циљу спровођења упућених препорука, односно отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

¹ „Сл. лист СЦГ - Међународни уговори“, бр. 16/2005 и 2/2006 и „Сл. гласник РС - Међународни уговори“, бр. 7/2011

² 12. децембра 2011. године

³ објављеном 29. децембра 2011. године у „Службеном гласнику Републике Србије“

1.2. Основни подаци о посети

ПОСЕЋЕНА УСТАНОВА	КПЗ Пожаревац – Забела
РАЗЛОГ ПОСЕТЕ	Обављање послова Националног механизма за превенцију тортуре (НПМ) у складу са чл. 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака („Сл. лист СЦГ - Међународни уговори“, бр. 16/2005 и 2/2006 и "Сл. гласник РС - Међународни уговори", бр. 7/2011)
ЦИЉ ПОСЕТЕ	Праћење спровођења препорука из Извештаја о посети Европског комитета за спречавање мучења (СРТ) Републици Србији из 2011. године.
ПОСЕТУ ОБАВИО	Заштитник грађана
ДАТУМ ПОСЕТЕ	11. и 12. фебруар 2015. године
НАЈАВА ПОСЕТЕ	Посета је ненајављена.
ТИМ ЗА ПОСЕТУ	<p>вођа тима: Милош Јанковић, заменик Заштитника грађана</p> <p>чланови тима: Наташа Јовић Стручна служба Заштитника грађана Јелена Унијат Стручна служба Заштитника грађана Маја Јовић Стручна служба Заштитника грађана Проф. др Ђорђе Алемпијевић, специјалиста судске медицине</p>

ТОК ПОСЕТЕ

ФАЗА I: ОБАВЉАЊЕ РАЗГОВОРА СА ОСУЂЕНИМ ЛИЦИМА СМЕШТЕНИМ У VII ПАВИЉОНУ

Посета тима Националног механизма за превенцију тортуре започета је у вечерњим сатима 11. фебруара. Чланови тима НПМ, подељени у две групе, обавили су поверљиве разговоре са насумично изабраних 35 лица лишених слободе, у њиховим спаваоницама у VII павиљону, без присуства затворских службеника.

ФАЗА II: РАЗГОВОР СА РУКОВОДСТВОМ УСТАНОВЕ

Посета је настављена сутрадан, 12. фебруара, разговором чланова тима НПМ са управником Завода и начелницима Службе за обезбеђење и Службе за третман. Током разговора представницима заводске управе предочене су препоруке Европског комитета за спречавање мучења (СРТ) из Извештаја о посети Републици Србији 2011. године. Руководство Завода је навело по којим од датих препорука је поступљено, као и по којима Завод није у могућности да поступи.

ФАЗА III: ОБИЛАЗАК СПЕЦИЈАЛНОГ ОДЕЉЕЊА

Током другог дана посете посећене су и просторије Специјалног одељења у циљу утврђивања да ли је поступљено по препорукама Европског комитета за спречавање мучења (СРТ) из Извештаја о посети Републици Србији 2011. године.

САРАДЊА СЛУЖБЕНИХ ЛИЦА СА ТИМОМ НПМ

Управа Завода и сва затечена службена лица остварила су пуну сарадњу са тимом НПМ, омогућивши му да несметано обави своју дужност.

Запослени су показали кооперативност, дали одговоре на сва постављена питања, мониторинг тиму НПМ су омогућили приступ свим просторијама и инсталацијама у Заводу, фотографисање свих делова Завода без ограничења, као и преглед, увид и фотографисање целокупне тражене документације. Омогућен је и несметан и ненадзиран разговор са свим лицима лишеним слободе по избору чланова тима НПМ.

**ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУКАМА ИЗ ИЗВЕШТАЈА О ПОСЕТИ ЕВРОПСКОГ
КОМИТЕТА ЗА СПРЕЧАВАЊЕ МУЧЕЊА (СРТ) РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ ИЗ 2011.
ГОДИНЕ**

ПРЕПОРУКА СРТ:

- Да органи Србије удвоструче своје напоре у борби против пренасељености затвора, у светлу коментара 34. и 35. Извештаја. При том, органи Србије би требало да се руководе Препоруком Рес (99)22 Савета министара Европе у погледу пренасељености затвора и раста затворске популације, Препоруком Рес (2000)22 за унапређење примене Европских правила о санкцијама и мерама Заједнице, Препоруке Рес (2003)22 о условном пуштању на слободу и Препорука Рес (2006)13 о коришћењу истражних затвора.

НАЛАЗ НПМ:

У Заводу је и даље присутан проблем пренасељености, нарочито у затвореном одељењу. Иако је капацитет Завода 800 осуђених и 60 притворених лица, на дан посете НПМ у Заводу се налазило укупно 1631. Од укупног броја, 1591 су осуђена лица, у притвору се налазило 23 лица, док је прекршајно кажњених било 17. По павиљонима бројно стање је било следеће: I павиљон – 166; II павиљон – 153; III павиљон – 178; IV павиљон – 169; V павиљон – 188; VII павиљон – 261; VIII павиљон (полуотворено и отворено одељење) - 271; Болница - 70; Пријемно одељење - 53 и за премештај у КПЗ Београд – 80. Од укупног броја, 23 лица је било смештено под појачан надзор, 6 у самици, 5 је било на лечењу у Специјалној затворској болници, а 4 на одсуству.

Као што се из приложеног може видети проблем пренасељености је највише изражен у затвореним одељењима, док се ситуација са бројем притвореника поправила. Према наводима управника, број притвореника се значајно смањио од увођења тужилачке истраге. У појединим спаваоницама и даље се налазе кревети на три спрата – раније је их је било 137, док је моменту посете било око 50 оваквих кревета.

Како би се проблем пренасељености ублажио, 80 осуђених је добило премештај у КПЗ Београд, који се у групама од петорице, једном седмично сваког уторка превозе у КПЗ Београд што, према наводима, представља изузетно оптерћење у раду Завода, односно појачано ангажовање запослених и значајно повећање трошкова.

ПРЕПОРУКА СРТ:

- Да органи Србије повећају своје напоре на развоју програма активности за осуђене затворенике и затворенике у истражном затвору. Циљ би требало да буде да се осигура да обе категорије затвореника буду у могућности да разуман део сваког дана (осам или више сати) проведу изван ћелија, ангажовани на некој смисленој активности различите природе (рад, образовање, стручно оспособљавање, спорт, тид.).

НАЛАЗ НПМ:

У тренутку посете број радно ангажованих осуђених у Заводу је био 575. Број радно ангажованих по павиљонима је следећи: I павиљон – 46; II павиљон – 123; III павиљон – 37; IV павиљон – 47; V павиљон – 38; VII павиљон -9; VIII павиљон (полуотворено и отворено одељење) 265; Болница -7; Пријемно одељење - 3.

Значајно је споменути да су у VIII павиљону ангажована сва лица која су способна за рад, док је у VII павиљону, због веома високог степена безбедносног ризика, ангажовано само 9 лица и та на режијским пословима (углавном подела хране). Притвореници нису радно ангажовани.

Осуђеници су углавном ангажовани на режијским пословима, у дрвно-металском сектору, штампарии, грађевинским радовима, економији и угоститељским услугама. Поједини повремено раде и ван Завода, изводе грађевинске радове у болници, суду школи. Крајем 2014. године свима су исплаћене заостале надокнаде за рад из претходног периода.

Током 2013. године уз подршку мисије ОЕБС у Србији, 183 лица је завршило обуке за стицање стручних профила који су дефицитарни на тржишту. У 2014. години, у организацији Завода, 148 лица је завршило обуку за пекаре, сито-штампу, столаре, завариваче и повртарство. Стручно оспособљавање осуђених планирано је и за 2015. годину, али тек предстоји избор школе путем јавних набавки. Дипломе стечене у Заводу су важеће.

У Заводу такође постоје и ликовна, резбарска и спортска секција. Међутим, док је спортска секција масовна, на ликовну и резбарску иде свега десетак лица. Ове године је на Светог Саву организован шаховски турнир на коме је учествовало 180 лица. Такође, осуђени су учествовали и у акцији пошумљавања у околини Смедерева и Пожаревца. У Заводу постоје зимски и летњи спортски центари, који раде 5 дана недељно, а спортске активности су организоване по групама у интервалима од по 2 сата дневно. Међутим, у VII павиљону осуђени немају могућност упражњавања спортских активности у затвореном, а такође не могу ни да похађају ни једну секцију. Очигледно је да су активности у којима учествују осуђени недовољно развијене, односно да пре представљају изузетак него правило.

Оно што представља хроничан проблем у организовању активности је тај што један васпитач у просеку ради са 200 осуђених, односно са 1600 осуђених ради само 11 васпитача. У VII павиљону биле су ангажоване само две васпитачице, али с обзиром да су сада обе на дужем боловању, овај павиљон практично и нема своје васпитаче, већ са осуђенима повремено раде васпитачи који су задужени за друге павиљоне. У оквиру VII павиљона постоји канцеларија за васпитаче, а разговори се обављају само на захтев осуђеног лица, док се припрема за отпуст своди само на обезбеђивање материјалне помоћи од надлежног центра за социјални рад.

Посебан проблем је што осуђени смештени у VII Павиљону, осим времена на свежем ваздуху у трајању до 2 сата дневно, све време проводе закључани у својим собама. Осуђенима се, супротно стандардима *CPT* не омогућује да расположиво време током дана, у трајању не мањем од 8 сати, проводе заједно са осталим осуђеницима. Околност да је само мањи број њих сам у ћелији, а да је већина њих смештена са још једним, двоје или троје осуђених, не отклања потребу да током дана буду ван својих спаваоница, у заједничком дневном боравку. Постојећи режим поступања представља њихову изолацију на непримерено дуг период (од неколико до неколико десетина година) у просторијама које не испуњавају важеће стандарде, што представља нечовечно поступање, нарочито имајући у виду да уопште нису радно ангажовани нити укључени у било какве спортске, културне, образовне или било које друге социјалне активности. **НПМ очекује да ће Завод без одлагања предузети мере у циљу стварања услова да осуђеници смештени у VII Павиљону расположиво време током дана проводе заједно са осталим осуђеницима, у трајању не мањем од 8 сати.**

НПМ је утврдио да осуђени смештени у VII Павиљону уопште нису радно ангажовани нити укључени у било какве спортске, културне, образовне или било које друге социјалне активности. Такође, недостаје системски, организовани, континуирани појединачни и групни рад васпитача са осуђенима, нити им се пружа потребна психолошка и социјална подршка. НПМ очекује да ће Завод без одлагања предузети мере у циљу укључивања осуђеника смештених у VII Павиљону у спортске, културне, образовне и друге социјалне активности. Такође, потребно је обезбедити системски, организовани, континуирани појединачни и групни рад васпитача са осуђенима, уз пружање потребна психолошке и социјалне подршке.

Осим наведеног, НПМ је приметио да су осуђени смештени у VII Павиљону принуђени да по изласку из ћелије-спаваонице, у ходнику павиљона стоје уз зид, лицем окренутим ка зиду, прекрштеним рукама позади и понуте главе ка поду. НПМ сматра да сходно стандардима СРТ наведено представља понижавајуће поступање. Охрабрује реакција руководства затвора када је отворено наведено питање, те НПМ очекује да ће Завод без одлагања предузети мере ради престанка примене напред описаних понижавајућих метода и утврдити процедуре које неће повређивати достојанство осуђених, а не представљају опасност по безбедност.

Неадекватно поступање

ПРЕПОРУКА СРТ:

- Да руководство Казнено-поправног завода Забела, Пожаревац затворском особљу пренесе јасну поруку да је било који облик неадекватног поступања са затвореницима неприхватљив и да ће свако ко чини, помаже и омогућава или толерише такву злоупотребу бити строго кажњен. Потребно је да руководство Завода покаже већи степен предострожности у овој области тиме што ће осигурати редовно присуство руководиоца завода у притворским јединицама (укључујући и јединицу високе безбедности), кроз директан контакт са затвореницима, истраге притужби од стране затвореника, и бољу обуку особља. Надаље у контексту превенције и истраге случајева неадекватног поступања, потребно је обратити пажњу на бољу покривеност системима видео надзора, скупа са обезбеђењем снимака и одговарајућом политиком архивирања забележеног/снимљеног материјала (у вези тачке 37. Извештаја);

НАЛАЗ НПМ:

Општи утисак чланова тима НПМ је да је у Заводу смањен број случајева неадекватног поступања. Број навода о злостављању се смањило. Наиме, од 35 интервјуисаних осуђених 7 лица је изјавило да је било злостављано од стране службених лица пре више од годину дана, већина њих у тренутку непосредног пријема у Завод, док је само једно лице изјавило да је било злостављано почетком прошле године. Ни једно интервјуисано лице није имало видљиве повреде у тренутку посете НПМ. Два осуђена лица су навела да су били жртве злостављања од стране другог осуђеног лица и да су се ти догађаји десили пре неколико месеци. Међутим, 10 интервјуисаних осуђених лица су навели да имају сазнања да су неки други осуђени били злостављани и то у периоду последња три месеца.

Током обиласка VII павиљона, највећи број осуђених (33) са којима је НПМ тим разговарао изјавио је да их управник никада није посетио, као и да не знају ни како управник изгледа. Лица која су затечена у самицама су изјавила да их није обишао ни управник, нити васпитач. Управник Завода је изјавио да је овластио начелника Службе за опште послове да обилази лица која су у самици дуже од седам дана.

Припадници Службе за обезбеђење, пре свега надзорници су током прошле године прошли 7 обука и то: „Основи менаџмента за надзорнике и руководиоце“; „Забрана мучења и других облика нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања“; „Професионални стрес затворског особља и начин његовог превладавања“; „Проблем дроге у затворима“; „Умеће комуникације: поступање са лицима ограничене слободе“; „Првилници донети на основу Закона о извршењу кривичних санкција“; „Мере за одржавање реда и безбедности“. Неки од запослених у Служби за обезбеђење су похађали и Школу људских права, коју организује удружење Београдски центар за људска права. Имајући у виду да по систематизацији није попуњено 80 радних места у Служби за обезбеђење, односно да је њихов број недовољан у односу на потребе Завода, расположиво време за обуке је веома ограничено, тако да на обуке углавном иду само надзорници, који касније преносе стечена знања командирима.

Систем видео-надзора је побољшан тако што су у сутерену VII павиљона постављене камере. Забележени материјал се чува 7 до 15 дана. У случају инцидентних ситуација, снимљени материјал се реже на CD. Према наводима осуђених у VII павиљону, значајно је смањен број злостављања од када су постављене камере на местима на којима нису биле. Међутим, према њиховим наводима и даље постоје одређена места која нису покривена камерама (место где се деле пакети на 1. и 2. спрату, код огласне табле, место где се врши претрес осуђених када се враћају из посете). **НПМ очекује да ће Завод проширити покривеност VII Павиљона, као и да ће обезбедити да се снимљени видео (пожељно и аудио) материјал рутински чува на хард-дискovima (или другим капацитетима) најмање 30 дана.**

ПРЕПОРУКА СРТ:

- Осигурати без одлагања да затворско особље не носи палице на начин да су оне видљиве; уколико се сматра неопходним да особље носи палице, онда ти предмети треба да буду уклоњени на начин да нису видљиви (у вези тачке 40. Извештаја).

Затворско особље и даље носи палице на видљив начин. По наводу руководства Завода, овакво поступање се не може изменити све док Правилник о опреми и наоружању не буде промењен. Поред тога, запослени наводе да су им палице неопходне за обављање посла имајући у виду да је велики број заводске популације заражен Хепатитисом Ц и ХИВ вирусом и да у случајевима када је неопходно применити средства принуде, због личне безбедности и заштите здравља службеника обезбеђења, најадекватније средство гумена палица. Службена лица сматрају да је због одржавања реда и безбедности у Заводу неопходно да носе палице, али да тренутно не постоји начин да се оне носе на начин на који нису видљиве. **НПМ очекује да ће Завод без одлагања, у сарадњи са Управом за извршење кривичних санкција, размотрити могућности за спровођење препоруке СРТ.**

Услови смештаја

ПРЕПОРУКА СРТ:

Смањење нивоа попуњености ћелија, при чему би циљ био усаглашавање са стандардом од 4м² животног простора у ћелијама са више затвореника.

НАЛАЗ НПМ:

Као што је већ и претходно наведено, у Заводу је присутан проблем пренасељености, а у појединим ћелијама постоје и кревети на три спрата. НПМ је у својим бројним извештајима указао да појава кревета „на три спрата“ у затворском систему Србије,

потпуно обесмишљава право осуђеног на засебан лежај. У VII Павиљону ћелије су површине око 10 квадратних метара, а у њима се налазе по 4 кревета, што недвосмислено указује да се осуђенима не омогућује животни простор у складу са важећим прописима и стандардима. **НПМ очекује да ће Завод, у сарадњи са Управом за извршење кривичних санкција, предузети мере којима ће се ускладити број осуђених са постојећим капацитетом Завода. НПМ очекује и да ће Завод одмах престати са употребом кревета „на три спрата“.**

ПРЕПОРУКА СРТ:

Наставак реновирања Павиљона VII и дела истражног зазора, како би се отклонили недостаци описану у тачкама 47. и 48. (укључујући мере које се односе на грејање, вентилацију, тоалете и туш кабине); у том контексту, сви санитарни уређаји који се налазе унутар ћелије треба да буду потпуно одељени.

НАЛАЗ НПМ:

У притворској јединици је реновирано заједничко купатило и постављене су касете за одлагање личних ствари.

У VII павиљону заједничка купатила су у лошем стању и у њима није обезбеђена приватност током коришћења. Тоалети у ћелијама нису потпуно одељени од остатка просторије.

ПРЕПОРУКА СРТ:

Да се одржава хигијена у свим деловима који се користе за смештај затвореника; то треба да укључује и да се затвореницима обезбеде потребни предмети за личну хигијену и средства за чишћење ћелија.

НАЛАЗ НПМ:

Руинираност смештајних капацитета у VII Павиљону у великој мери онемогућава одржавање адекватне хигијене. Лица лишена слободе добијају хигијенске пакете за одржавање личне хигијене и хигијене просторија.

ПРЕПОРУКА СРТ:

Да се постељина и прекривачи редовно перу. (у вези тачке 51. Извештаја)

НАЛАЗ НПМ:

У 2015. години планирана је набавка индустријске машине за прање веша из средстава Управе за извршење кривичних санкција.

ПРЕПОРУКА СРТ:

- Број кревета у ћелијама за смештај затвореника у складу са Законом о прекршајима требало би да се смањи, узимајући у обзир стандард од 4м² животног простора по притворенику. (у вези тачке 49. Извештаја)

НАЛАЗ НПМ:

У делу Завода где су смештена прекршајно кажњена лица смањен је број кревета по собама, замењени су дотрајали и убачени нови кревети, и постављене су и нове касете за одлагање ствари и два нова стола у трпезарији.

Специјално одељење Казнено-поправног завода Забела Пожаревац**ПРЕПОРУКА СРТ:**

- Да се режим који се примењује за затворенике смештене на Специјалном одељењу Казнено - поправног завода Забела Пожаревац из основа измени; потребно је израдити индивидуалне планове - и укључити адекватне активности - са циљем да се затвореницима обезбеди адекватна ментална и физичка стимулација. (у вези тачке 63. Извештаја)

НАЛАЗ НПМ:

У протеклом периоду није дошло до суштинске промене режима који се примењује према затвореницима смештеним у Посебном одељењу за извршење казне затвора за дела из организованог криминала.

Психолошка и социолошка подршка осуђенима је недовољна. По редовном распореду осуђена лица имају термине за психолошку подршку свака два месеца. По наводима руководства Завода, имајући у виду да је реч о осуђеницима који су у потпуној и дуготрајној изолацији, пружа им се свакогодна могућност разговора и подршке од стране васпитача, психологом, педагога и начелником посебног одељења, с тим да за сада, осуђени ову могућност не користе. Не постоје индивидуални планови којима је осмишљено време на одслужењу казне. Активности у којима учествују осуђени практично се своде на могућност коришћења теретане у којој постоје справе за вежбање: вратило, коса клупа, равна клупа и тегови различитих тежина, с тим да је коришћење дозвољено 1 сат дневно) и шетњу – време на свежем ваздуху. Сходно важећим прописима, ни један осуђени није радно ангажован. Осуђени немају могућност да остваре приходе, новац добијају од својих породица. Образовање, или било који други облик обуке не постоји. Сходно одлукама судова, контакти са другим осуђенима се не омогућују. Посете су једном месечно, постоји могућност ванредних посета и било их је неколико случајева. Сходно закону, посете су увек „кроз стакло“. Сходно закону, не постоји могућност боравка осуђеног са партнером у посебној, ненадзираној просторији.

НПМ очекује да ће Управа за извршење кривичних санкција предузети све расположиве мере из своје надлежности у циљу спровођења наведене препоруке СРТ.

ПРЕПОРУКА СРТ:

- Двориште за физичку активност на Специјалном одељењу треба да буде опремљено средствима за одмор и неком заштитом од лошег времена. (у вези тачке 63. Извештаја)

НАЛАЗ НПМ:

Двориште је опремљено клупом и надстрешницом. У дворишту нема било каквог зеленила, справа за вежбање, текуће воде, нити тоалета.

ПРЕПОРУКА СРТ:

- Да органи Србије ревидују политику смештања затвореника која се примењује на затворенике у Специјалном одељењу Казнено-поправног завода Забела Пожаревац, у светлу горе наведених напомена. Ревизија смештаја на Специјално одељење би, посебно, морала да се обавља у краћим временским интервалима (по могућности тромесечно). (у вези тачке 65. Извештаја)

НАЛАЗ НПМ:

Сходно прописима, Завод није надлежан за доношење одлуке о смештању нити о ревизији смештања осуђених. Ревизија смештаја се не врши у краћим временским интервалима, како је то препоручио СРТ. Одлука се превасходно заснива на извршеном делу за које је осуђени оглашен кривим, а понашање осуђеног и карактеристике личности су од секундарног значаја. Завод осуђеном доставља одлуку, али није надлежан да даје образложење судских одлука.

НПМ очекује да ће Управа за извршење кривичних санкција предузети све расположиве мере из своје надлежности у циљу спровођења наведене препоруке СРТ.

ПРЕПОРУКА СРТ:

- СРТ је мишљења да редовно стављање лисица и појаса за тело затвореницима у оквиру безбедносног дела није прихватљива пракса. Безбедносне мере које се примењују на затворенике треба да буду засноване на процени појединачног ризика и потребно их је ревидовати у редовним временским интервалима. (у вези тачке 64. Извештаја).

По наводима особља, престало се са праксом да се осуђеном стављају лисице сваки пут када напусти ћелију. Завод врши процену ризика у сваком индивидуалном случају, тако да од осам осуђених, петорици се лисице стављају, а тројици не. Осуђеног спроводе по три стражара (раније пет). Однос особља и осуђених креће се сходно закону у границама формалног, али њихови свакодневни контакти у дугом временском периоду, обележени стварањем међусобног поверења и поштовања, довели су до одређених флексибилности.

Услуге здравствене заштите**ПРЕПОРУКА СРТ:**

- Да органи Србије као приоритетни задатак значајно повећају број квалификованих медицинских сестара/техничара у Казнено-поправном заводу Забела Пожаревац. (у вези тачке 68. Извештаја)

НАЛАЗ НПМ:

Број медицинских сестара/техничара остао је непромењен - и даље их је шест. Прерасподелом радног времена обезбеђено је двадесетчетворочасовно присуство медицинске сестре/техничара. Наиме, по једна медицинска сестра/техничар раде смене од 07-15 часова, од 07-18 часова, односно од 18 часова до 07 часова наредног дана током радних дана. Викендом и празником смене за по једну медицинску сестру/техничара су од 07-18 часова, односно од 18 часова до 07 часова наредног дана. Према наводима запослених, оваква динамика рада медицинских сестара/техничара је тешко одржива у време редовних одсуствовања са посла, а посебно у ситуацијама ванредних одсуствовања.

Поред тога, два медицинске сестре/техничара ангажовани су у Посебном одељењу а њихов рад се искључиво односи на овај део Завода.

НПМ очекује да ће Управа за извршење кривичних санкција без одлагања запослити довољан број медицинских сестара/техничара како би се обезбедило њихово континуирано (радним даном, викендима и државним празником) – 24 сатно – присуство у довољном броју у Заводу.

ПРЕПОРУКА СРТ:

- Регрутовање већег броја лекара опште праксе у Казнено-поправном заводу Пожаревац-Забела.

НАЛАЗ НПМ:

Број лекара опште праксе са пуним радним временом је повећан са два на четири; од тога, три лекара опште праксе су у радном односу на неодређено, а један лекар на одређено време. Међутим, једна докторка опште праксе је начелница Службе за здравствену заштиту, па према њеним речима, половину свог радног времена може да посвети раду са пацијентима, док другу половину утроши на руковођење и административне послове. Поред тога, један лекар опште праксе је на специјализацији (психијатрија) што значи да своје радно време проводи ван Завода. Овај лекар повремено бива ангажован током викенда као „приправан“, па на позив долази у Завод. Дакле, реално повећање броја лекара опште праксе је незнатно, с обзиром на то да у Заводу у време НПМ посете раде са пацијентима два лекара опште медицине с пуним радним временом и једна лекарка опште медицине (начелница Службе за здравствену заштиту) са пола свог радног времена.

Према наводима начелнице Службе за здравствену заштиту, у Заводу радним данима ради један лекар опште праксе у смени од 07-15 часова, а други у времену од 12-20 часова. Током радне седмице ноћу (од 20-07 сати наредног дана), као и у дане викенда и државних празника у Заводу није присутан лекар, а по потреби се позива лекар који је у приправности.

Поред тога, један лекар опште праксе ангажован је у Посебном одељењу. Лекари на ово место долазе у турнусима од по 6 месеци из различитих завода за извршење кривичних санкција са територије Републике Србије. Када је у турнусу лекар опште медицине чије је радно место иначе у Заводу, он/она, поред рада у Посебном одељењу, раде и са осталим делом Завода.

НПМ очекује да ће Управа за извршење кривичних санкција без одлагања запослити лекаре како би се обезбедио довољан однос броја пацијената на једног лекара, те како би се стекли услови да лекар буде присутан непосредно у Заводу током дела дана викендом и државним празником.

ПРЕПОРУКА СРТ:

- Постизање већег присуства стоматолога у поменутиим објектима и осигурати да услуге стоматолошке хирургије у Казнено-поправном заводу Забела-Пожаревац испуњава признате стандарде здравствене заштите.

НАЛАЗ НПМ:

У Заводу је постигнуто веће присуство стоматолога – са пуним радним временом (на неодређено време) запослен је један доктор стоматологије. Он своје услуге пружа радним даном од 7-15 часова. Стоматолог ради без техничара (асистента) што, према његовим речима, умањује ефикасност. Стоматолог пружа услуге и у Посебном делу Завода.

Према наводима, Завод ангажује протетичара који долази једном недељно како би узимао отиске за зубне протезе и постављао протезе након израде. Ове услуге се наплаћују од пацијената.

Стоматолошка ординација је реновирана након претходне посете Европског комитета за превенцију мучења, дакле након 2011. године. Приликом посете НПМ тима утврђено је да је ординација у добром стању, хигијена је добра, влага није присутна. У ординацији се налази стоматолошка столица, машина за интервенције – поправке зуба, суви стерилизатор за инструменте, картотека и радни сто лекара. Инструменти за интервенције и вађење зуба су углавном у добром стању. Показана је евиденција контроле стерилности инструмената која се уредно води.

ПРЕПОРУКА СРТ:

- Реновирање јединице за здравствену заштиту у Казнено-поправном заводу Забела Пожаревац, а у међувремену осигурати да се модерна медицинска опрема из Специјалног одељења стави на располагање за употребу у хитним случајевима за остале затворенике у установи.

НАЛАЗ НПМ:

Осим стоматолошке ординације других значајнијих реновирања у јединици за здравствену заштиту није било. Адаптирана је једна просторија у приземљу објекта стационара како би је могле користити особе с телесним инвалидитетом које морају да се крећу помоћу колица.

Модерна медицинска опрема није набављена, нити је обезбеђено да се ова опрема из Специјалног одељења стави на располагање за употребу у хитним случајевима за остале затворенике у Заводу.

ПРЕПОРУКА СРТ:

- Да се подела лекова у Казнено-поправном заводу Забела-Пожаревац врши искључиво од стране квалификованог медицинског особља. (у вези тачке 69. Извештаја)

По овој препоруци није поступљено, јер здравствено особље – медицинске сестре/техничари – поделу лекова, како нам је речено, врше само у VII павиљону и за пацијенте који су задржани на лечењу у стационару („болница“), док у осталим објектима смештаја у Заводу поделу лекова, без обзира на доба дана и дан у недељи, врши искључиво немедицинско особље – припадници Службе за обезбеђење. За време посете чланови НПМ тима су у VII павиљону затекли медицинског техничара који је обављао поделу лекова.

НПМ очекује да ће Завод обезбедити услове да терапију (лекове) коју је лекар прописао осуђеном лицу даје искључиво медицинско особље.

ПРЕПОРУКА СРТ:

- Да се предузму кораци којима ће се осигурати снабдевање потребним лековима у довољним количинама за све објекте који су у надлежности Министарства правде. (у вези тачке 69. Извештаја)

НАЛАЗ НПМ:

Објашњено нам је да се годишње на набавку лекова и санитетског материјала троши око 14 милиона динара (око 116.700 €) и стављена је на увид листа потрошње лекова за период 01. јануар – 31. децембар 2014. године сачињена на основу евиденција апотеке у Заводу. Листа има 259 ставки које се односе на различите лекове, завојни материјал, дезинфекциона средстава и друге медицинске потрепштине. Стиче се утисак да су на листи заступљени различити лекови. Према наводима, набавка лекова обавља се преко централизоване процедуре за избор најбољег понуђача уз постојање годишњих квота. Оваква процедура донекле успорава реализацију набавке, а с друге стране, када се потроше лекови из годишње квоте, а за поједине то бива пре истека године, долази до проблема за њихово даље набављање.

ПРЕПОРУКА СРТ:

- Да органи Србије спешно пружање психијатријског збрињавања и психолошке подршке затвореницима, уз обраћање посебне пажње на потребе затвореника који служе дуже временске казне. (у вези тачке 70. Извештаја)

НАЛАЗ НПМ:

Пружање психијатријског збрињавања није спешно. Према наводима, Завод и даље посећује психијатар једном недељно, а ова посета не траје дуже од два сата што би дакле значило да психијатар проводи до осам сати месечно у Заводу.

Увидом у евиденцију о раду психијатра – протокол болесника утврђен је следећи број обављених прегледа:

- 2011. године – 237 прегледа;
- 2012. године – 429 прегледа;
- 2013. године – 276 прегледа;
- 2014. године – 259 прегледа;
- у јануару 2015. године – 26 прегледа.

Из евиденције⁴ се такође види да психијатар долази углавном два пута месечно (а не сваке недеље како нам је речено) те да ови доласци нису равномерно распоређени; тако је нпр. у јуну 2014. г. једна посета била 25., а друга 27., с тим што је посета у мају била 30. што практично значи да готово месец дана у Заводу није обављено психијатриско збрињавање. Слична ситуација се поновила између 12. 9. 2014.г. и 03. 10. 2014. г., те између 15. 12. 2014. г. и 09. 01. 2015. г.

Охрабрује податак да је један од стално запослених лекара тренутно на специјализацији психијатрије, те ће по стицању звања специјалисте, с пуним радним временом вршити психијатриско збрињавање пацијената у Заводу.

⁴ У овом смислу вршена је детаљна анализа само за период 01. јун 2014.-31. јануар 2015.г.

ПРЕПОРУКА СРТ:

- Да органи Србије развију свеобухватну стратегију пружања помоћи затвореницима који имају проблем са дрогом, а у светлу напомена из тачке 71. (у вези тачке 71. Извештаја)

НАЛАЗ НПМ:

И даље се третман пацијената који имају проблем са дрогама састоји само од давања лекова – метадона и бупринорфина. Као што је то констатовано при посети Европског комитета за спречавање мучења, давање метадона или бупринорфина могуће је искључиво лицима која су регистрована као зависници од дрога и којима је ово лечење било одрђено пре уласка у затворски систем. За оне који се налазе у затворском систему нема могућности да се укључе у метадонски/бупринорфински програм.

Према наводима службених лица, у време посете НПМ тима у Заводу су 4 пацијента на терапији пубпринорфином, а 17 на терапији метадоном.

Осим споменутог давања лекова (метадон/бупринорфин) пацијентима који имају проблем са дрогама нису и даље доступни психолошка подршка и рехабилитација, па тако и даље изостаје свеобухватни приступ у решавању овог проблема.

ПРЕПОРУКА СРТ:

- Да се предузму кораци за решавање проблема кашњења у премештању затвореника на лечење у ванболничке установе и да се организују посете спољних медицинских специјалиста. (у вези тачке 72. Извештаја)

НАЛАЗ НПМ:

Према наводима запослених, одлазак лица лишених слободе ван Завода ради лечења често је скопчан са проблемима. Наиме, ради специјалистичке помоћи највећи број пацијената се упућује у Општу болницу у Пожаревцу, а прегледи се заказују, углавном за 7 дана унапред. Међутим, када пацијента одведу на преглед често се, како наводе, дешава да се из Опште болнице пацијент врати без обављеног прегледа са заказаним новим термином за преглед. Ради илустрације показан нам је извештај лекара специјалисте гастроентеролога Опште болнице у Пожаревцу (амб. бр. 2702/2015) из којег се види да је 27. 01. 2015. г. обављен специјалистички преглед и дата препорука да се пацијент упути у „ЦЗ ради гастроскопије и колоноскопије“. Дакле, лекар гастроентеролог у Општој болници у Пожаревцу поставио је индикацију за ендоскопске прегледе дигестивног система који се могу обавити у Општој болници у Пожаревцу, али је он препоручио да се пацијент упути у Специјалну затворску болницу („ЦЗ“) у Београду ради спровођења ове дијагностике. Потребно је напоменути да се у СЗБ ови прегледи не спроводе већ да се одатле пацијенти упућују у неку од специјализованих здравствених организација у Београду ради ендоскопских прегледа.

Што се тиче спољашњих медицинских специјалиста, по основу уговора о делу, једном недељно, како нам је речено у времену од 60-90 минута по посети, у Завод долазе ради пружања услуга лекари следећих специјалности: неуролог, дерматовенеролог, пулмолог, интерниста и хирург.

ПРЕПОРУКА СРТ:

- Да се предузму кораки ради стриктног придржавања правила да је обавезно да затвореник буде прегледан од стране медицинског особља у року од 24 сата од пријема, а како је уређено Законом о извршењу казних санкција. Медицински преглед на пријему треба да буде свеобухватан, да укључује одговарајући скрининг у погледу заразних болести (48). Исти приступ треба применити сваки пут кад се ради лекарски преглед затвореника након неке насилне епизоде у затвору (у вези тачке 73. Извештаја)

НАЛАЗ НПМ:

И даље се први лекарски преглед новопримљених лица лишених слободе обавља с извесним закашњењем. Анализом списка осуђених лица у Пријемном одељењу на дан 12. 02. 2015. г. и упоређивањем са подацима из Службе за здравствену заштиту утврђено је да је ово кашњење до два дана с тим што се не може довести у везу са радним временом лекара и њиховим одсуством из Завода у дане викенда. Нпр. утврђено је да три лица лишена слободе која су у Завод примљена 10. 02. 2015. г. (понедељак) нису била прегледана до времена посете 12. 02. 2015. г.

Медицински преглед на пријему се и даље углавном своди на прикупљање анамнестичких података, мерење крвног притиска и описивање ожиљака и тетоважа тако да не може рећи да је свеобухватан и да укључује одговарајући скрининг у погледу заразних болести.

ПРЕПОРУКА СРТ:

- Да органи Србије предузму кораке којима ће се осигурати поверљивост током лекарских прегледа, у складу са разматрањима из тачке 74. Извештаја. По потреби, треба унети одговарајуће измене у закон.

НАЛАЗ НПМ:

Током посете VII Павиљону, сви осуђеници са којима су обављени разговори указали су да припадници Службе за обезбеђење увек присуствују лекарским прегледима. Затечени припадници Службе за обезбеђење потврдили су те наводе и указали да лекари траже њихово присуство. НПМ очекује да ће Завод без одлагања, прекинути праксу обавезног присуства немедицинског особља, нарочито припадника Службе за обезбеђење, лекарским прегледима. Њихово присуство треба да представља изузетак, и то искључиво уколико то тражи лекар, уз обавезу да у евиденцију о обављеном прегледу упише разлоге који су били одлучни за такав захтев.

ПРЕПОРУКА СРТ:

- Да руководство затвора и затворски лекари треба систематски да добију копије закључака извештаја о аутопсији (или бар информацију о узроку смрти) за затворенике који умиру у затвору или у спољној болници након упућивања из њихових затворских објеката. (у вези тачке 76. Извештаја)

НАЛАЗ НПМ:

Служба за здравствену заштиту у Заводу не добија систематски копије закључака извештаја о аутопсији за затворенике који умиру у Заводу или у спољној болници након упућивања из Завода. Доступни су обрасци потврда о смрти које су издали лекари

обдукцији, а у којима је наведен узрок смрти што би се могло сматрати у извесној мери закључком о аутопсији. Из ових потврда о смрти уочено је да су у значајном броју случајева обдукцију вршили специјалисти за судску медицину који су запослени у Министарству унутрашњих послова.

У Заводу је 2013. године било 11 смртних случајева – два непосредно, а у 4, односно 5 случајева смрт је наступила у Специјалној затворској болници, односно Општој болници у Пожаревцу, респективно, где су пацијенти били смештени након упућивања из Завода. Током 2014. године ни један смртни случај се није догодио непосредно у Заводу, а од укупно 5 умрлих, код 3 смрт је наступила у Специјалној затворској болници, а код 2 у Општој болници у Пожаревцу. Од почетка 2015. године два лица лишена слободе су умрла непосредно у Заводу.

ПРЕПОРУКА СРТ:

- Да органи Србије осигурају да се Министарство здравља активније укључи у овој области (укључујући и у питања регрутовања здравствених радника, њиховог професионалног усавршавања, оцене неадекватне праксе, цртификације и инспекције), како би се осигурало поштовање начела еквивалентности заштите и како би се узеле у обзир специфичне потребе затворске популације у области здравствене заштите. (у вези тачке 77. Извештаја)

НАЛАЗ НПМ:

Не стиче се утисак да Министарство здравља активније укључено у питања регрутовања здравствених радника, њиховог професионалног усавршавања, оцене неадекватне праксе, цртификације и инспекције, како би се осигурало поштовање начела еквивалентности заштите и како би се узеле у обзир специфичне потребе затворске популације у области здравствене заштите.

НПМ очекује да ће Управа за извршење кривичних санкција предузети мере из своје надлежности како би се обезбедило активније укључивање Министарства здравља у питања регрутовања здравствених радника, њиховог професионалног усавршавања, оцене неадекватне праксе, издавања сертификата и инспекције.

ПРЕПОРУКА СРТ:

- Да ли се аутопсије раде систематски када затвореник умре у затвору или након упућивања у спољну болницу. (у вези тачке 76. Извештаја)

НАЛАЗ НПМ:

Речено нам је да се обдукције врше системски у оба случаја, а увидом у документацију утврђено је на основу података из потврда о смрти да се обдукције углавном врше. С обзиром на то да поједине копије обрасца потврда о смрти, односно сажетка обдукционог налаза нису достављене, ово питање се не може у потпуности сагледати.